

2021, 8(2): 535-539

DOI: <https://doi.org/10.17572/mj2021.2.535539>

Değıniler

KAHRAMAN OLMAMA HAKKI

Alican Eralp¹

Öz

Korku bencilce midir? Eğer korkunun tabiatında bencillik varsa korkmak ahlaki bir sorun mudur? Bu deneme yazısı, Srdan Golubovic'in Krugovi (2013) filminden yola çıkarak travmatik toplumsal olayların yarattığı korkuyla ilişkimizi merkeze alır. Şiddetin faili ya da mağduru olmadığımız vakalarda müdahale edememenin bizi her zaman faille eşitlemeyeceğini iddia eder. Üstelik yiğitliği, tanık olduğumuz olaylara müdahale edip edememe kabiliyetine indirgemenin tekil kahramanlar yaratma ve görmediklerimize dair yükümlülüklerimizi arka plana atma riski taşıyacağını savunur. Ancak yazı, bu iddiaların sıralanmasından önce başkasının hayatta kalmasına yönelik arzunun, alttaki değerlendirmeden azade, başka türlü bir şey olabileceğinin ihtimalini açık bırakarak başlar.

Anahtar Kelimeler: Krugovi, yiğitlik, kahramanlık, korku, erkeklik

THE RIGHT NOT TO BE A HERO

Abstract

Is fear selfish? If fear is inherently selfish, is being afraid a moral issue? This essay centers on our relationship with fear which arises from traumatic social events based on the movie Krugovi (2013) directed by Srdan Golubovic. It claims that non-intervention in the incidents in which we are not perpetrators nor

¹ **Alican Eralp**, Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi İletişim Bilimleri. alicaneralp@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9075-2315

Yazının Geliş Tarihi: 15.12.2021 | Yazının Kabul Tarihi: 17.12.2021

© **Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2021**. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

victims does not equalize us to the perpetrator. Furthermore, it also asserts that to condense bravery to the ability of interference in events that we have witnessed carries the risk of creating singular heroes, and the risk of ignoring our responsibilities on what we haven't seen. Nonetheless, before these arguments are supported, the article begins by leaving the door open for the possibility that the desire for someone else's survival may be something else, free from the following judgments.

Keywords: Krugovi, bravery, heroism, fear, masculinity

Bu metni Erkeklik Kültürleri dersini aldığım sırada, Srdan Golubovic'in Krugovi (2013) filminin değerlendirmesini yapmak niyetiyle, ödev mahiyetinde kaleme almıştım. Şimdi üzerinden altı aydan fazla süre geçmişken, metne tekrar dönüp baktığımda korku ve kahramanlığa ilişkin argümanlarımın hala geçerliliğini koruduğunu düşünüyorum; ancak şiddetin faili ya da maruz kalanı olmayanların, yani seyircilerin (pejoratif manada kullanmıyorum) pozisyonları üzerine artık daha çok soru işaretim var.

2021'in Kasım ayında, Kadıköy-Tavşantepe metrosunda bir erkek küfürler ederek, elinde bıçağıyla bir kadına saldırmış, bu sırada başka bir kadın kendini siper ederek olayı engellemiş ve fail alandan uzaklaşmıştı. Görüntüler, kamuoyuyla paylaşıldığında ise metrodaki tanıklara ilişkin o bilindik tartışma tekrar alevlenmişti. Güç, kuvvet, kahramanlığın sembolü erkekler, bu gibi olaylarda nereye kayboluyorlar? Bu sorunun mesajı "kadınları erkekler savunmalı" değil elbette; soru en yüce duygu ve davranışların sahipliğini tarih boyunca kendilerine saklayan erkeklerin eylemlerini işaret ediyor.

Sosyal medyada kendilerine bu suçlama yöneltilen erkeklerin sıklıkla Kadir Şeker'i andıklarını gördüm. Şiddete tanıklık edip önlemeye çalıştığı sırada failin ölümüne neden olan Şeker'in vakası "Neden müdahale etmiyoruz?" sorusunun cevabı oluyordu, sanki "O bıçağın bana yönelmesinden korkarım" demek sebep olamazmış gibi. Şeker'in dahil olduğu olay dışında benim aklımda çoğu kez müdahale edenlerin kadınlar olduğu görüntüler var. Sosyal medyada da pek çok kadın (atadığım) kullanıcı aynı şeyi soruyordu: "Aynı şeyler kadınların da başına gelebilir, neden neredeyse her zaman kadınları koruyanlar kadınlar oluyor?"

Birazdan okuyacağınız metinde ise şu satırlar geçiyor: "Elbette sağ kalmak adına yapılan her eylemin meşru olduğunu iddia etmiyorum ancak sağ kalmayacaksa bir yaşam, başka ne işe yarayabilir ki? Sağ kalmayı gözden çıkarmak az buz bir şey midir?"

Metrodaki saldırıyı ve kadınların maruz kaldığı diğer saldırıları düşündüğümde, müdahale eden diğer kadınların motivasyonunun bu sorulara temas etmeyebileceğini düşünüyorum. Sağ kalmayı gözden çıkarmanın bir karar değil kadınlar için bir zorunluluğa dönüşmüş olabileceğini, "kadın kadının yurdudur" aforizmasındaki yurt kelimesinin bile isteye gidilen yerler değil, aynı doğmaya/yaşamaya mecbur olduğumuz yurtlar gibi başka bir seçeneğin olmadığı yerleri de pekâlâ işaret edebileceğini düşünüyorum. Bu yüzden başka bir kadının (ya da bir lubunyanın ya da bir dostun) hayatta kalmasına yönelik söz konusu tüm müdahalelerin, "kendini savunmak" kadar içgüdüsel ve mecburiyet olabileceğini, bu yüzden de alttaki değerlendirmeye tabi olmayacak anların her zaman bâki kalacağı göz önünde bulundurarak metni aktarıyorum.

...

Claude Lanzmann'ın çok tartışmalı Holokost belgeseli Shoah'ı (1985) çokça kez hayrete düşerek izlemiştım. SS subayı Franz Suchomel'in Alman askerlerinin temerküz kamplarında hep bir ağızdan söyledikleri marşı yıllar sonra aynı coşkuyla tekrar söyleyebilmesi, o lanet yüzüzlüğü... Yahut o kamplardan birinde görevlendirilmiş esaret altındaki bir Yahudi olan Filip Müller'in memleketinden insanların gaz odasına gönderildiğine şahit olduğunda, onlarla birlikte gaz odasına girip kendini yok etmeye karar verdiği anları aktardığı dakikalar elbette çok çarpıcıydı. Ancak beni asıl hayrete düşürenler suçluluğu su götürmez Alman failerin ya da kıyımdan sağ çıkabilmiş "şanslı" Yahudilerin anlattıkları değildi. Holokost'a tanık olmuş Polonyalıların tanıklıklarını da kayıt altına almıştı Lanzmann. Aralarında gözyaşı içinde o günleri hatırlayanlar vardı var olmasına; ancak şöyleleri de vardı: Yahudilerin başına gelenleri "İsa'nın katledilmesinin kefareti" olarak görenler, yaşananları Yahudilerin zenginliği ile ilişkilendirenler, ölüm kamplarını uzaktan merak içinde izlediklerini neşeye benzer bir duyguyla anlatan Polonyalılar. Bunlar nasıl insanlar diye düşündüm. Korkunç bir felakete tanık olmalarına rağmen o günleri nasıl bu kadar rahat anlatabiliyorlar? Nasıl oluyor da sistematik bir yok edişi, biletsiz izleyebildikleri bir seyirliği tarif eder gibi betimleyebiliyorlar?

Peki biz? Biz bugün, başka bir şey mi yapıyoruz? Belki aynı hevesle değil (belki de öyle); Holokost'un üzerinden on yıllar geçmişken, bambaşka bir coğrafyada, biz de başkalarının başına gelenleri benzer biçimde seyretmiyor muyuz?

Krugovi filmi -bana kalırsa çok da hakkını vermeyerek- çok fazla noktaya dokunmaya çalışıyor. Golubovic, hikâyesini çok öngörülebilir ve ana akım bir yorumla örmüş, klişelere sırtını dayamışa benziyor. Yas, hesaplama, borç, af, barış gibi her an şeklini kaybedebilecek, parçalanması an meselesi ya da bir gün aniden eski haline dönüşebilecek duyguların/hallerin düğümü atılıp bir yere kaldırılmış. Filmde her şey "olması gerektiği" gibi oluyor: Orada bir tarih yokmuşçasına yıllar süren hasımlık birkaç temas ile eriyip kayboluyor; kendinden şüphesi olana kötünün hayatını kurtararak iyiliğini kanıtlama fırsatı veriliyor; vefa borcu olan borcunu ödüyor (bir kadın daha bir erkek tarafından kurtarılıyor) ve sisli-karanlık atmosfer aydınlığa kavuşuyor. Filmle uzaklığım nedeniyle ben de bu metinde Çaylı Rahte'nin (2018) filme dair açtığı başlıklardan birini cımbızlayarak başka bir tartışma yürütmeyi seçiyorum. O da korku/kahramanlık meselesi.

"Yiğitlik korkuyu dışlamaz, korkunun yokluğu değildir, onu aşma kapasitesidir, zira korku bencildedir. Korkuya karşı koyabilme, onu aşma kapasitesi korkunun varlığında mümkündür ancak, yokluğunda değil. Yiğitlik esasında insanın hem kendindeki hem de başkasındaki kötülüğe karşı koymasını sağlaması itibarıyla korkaklığın zıttıdır." (Çaylı Rahte, 2018, s. 112 – vurgu bana ait-)

Krugovi'nin de merkeze aldığı kahramanlık (yiğitlik) meselesine yaklaşırken tedbirli olmak gerektiğini düşünüyorum. Çünkü aslında Çaylı Rahte'nin de hatırlattığı gibi "alternatif kahramanlık anlatıları kurarken, yerleşik hamaset söylemlerini yeniden üretme riski her zaman bâkidir" (s. 113). Korkuyu yiğitliğin zıttı olarak sabitlemenin (yiğit olmak her zaman yeğ tutulacağından), korkuya sırt dönme, korkudan kaçma, onu kabullenmeme gibi sonuçları olabilir.

Oysa biz korkuyoruz. "Ben" in alacağı zarardan elbette korkuyoruz. Bu korku olmasaydı zaten başka birinin "ben" inin alacağı zarar için endişelenemezdik. Başkasının sağ kalması arzusu, kendimizin sağ kalması

arzusu yoluyla elde ettiğimiz bir şey. Biz biricimiz, hayatta kalmak istiyoruz ve bu sayede başkalarının biricikliğini kavrayabiliyor, onların da hayatta kalmasını arzuluyoruz. Bauman, “insan yaşamını sağ kalma hesabına indirgeyen” akılsallığı yeri (aktaran Çaylı Rahte, 2018, s. 114). Ancak insan yaşamı, sağ kalma hesabından başka nedir ki? Elbette sağ kalmak adına yapılan her eylemin meşru olduğunu iddia etmiyorum ancak sağ kalmayacaksa bir yaşam, başka ne işe yarayabilir ki? Sağ kalmayı gözden çıkarmak az buz bir şey midir?

Çaylı Rahte, Marko'nun kentin en işlek yerinde öldüresiye dövülmesini izleyenlere Krugovi'de “şiddet siyasetine onay veren sıradan halkların” sorumsuzluğunun bir göstergesi olarak yer verilmiş olabileceğini ifade eder (s. 106). Ben ise şiddet söz konusu olduğunda fail-mağdur kategorilerinin dışında, hemen karar veremeyeceğimiz kadar çetrefilli pozisyonlar olduğunu düşünüyorum. Değerli bir hayatı kurtarmak için değerli bir hayattan vazgeçme riskini göze alamamanın, şiddeti onaylamak manasına geldiğini düşünmüyorum. Şiddetten korkmak, şiddetin önüne geçmek için adım at(a)mamak bizi her zaman şiddetin faili yapmaz. Biricikliğimizin son bulmasından korkabiliriz. Bu korkuyu bastırmaktansa, onu sürekli aşılması gereken istenmeyen bir duygu olarak görmektense şiddete katılmasa da karşı koyma mekanizmaları üretmeyenlerin çözüm geliştirmek için, korkuyu anlamayı bir başlangıç noktası haline getirebileceğini düşünüyorum.

Üstelik yiğitliği bu gibi yakınımızda zuhur eden şiddete karşı kendimizi siper etmeye indirgemek bizi şiddete karşı diğer sorumluluklarımızdan alıkoyabilir, kendimizi “iyiler” safına kolayca yerleştirmemize neden olabilir. Metnin başındaki Holokost'a tanık olan Polonyalı köylüler örneğini de bu yüzden verdim. Ben belgeseli izledikten sonra, uzunca bir müddet bu insanları şeytanlaştırmaya devam ettim. Belki gerçekten de şeytandılar, kötüydüler. Ancak onların şiddeti gündelik bir yaşam pratiğiymiş gibi karşılamaları ve artık tarihten öylesine bir günmüş gibi anlatmaları, korkuya karşı geliştirdikleri bu hayatta kalma stratejisi gerçekten bize bu kadar yabancı mı?

Geçen hafta erkekler altı günde altı kadını öldürdü, işitme engelli bir kişi eşcinsel olduğu gerekçesiyle bir erkek tarafından işkenceye maruz kaldı. Boğaziçi Üniversitesi öğrencileri gökkuşağı bayrakları taşıdıkları için şiddet görerek gözaltına alındılar. Bir müzisyen, devletin pandemideki politikasızlığı yüzünden intihar etti. Bunlar tanık olduğumuz şiddet ve ihmallerin birkaçı. Belki bazıları önümüzde gerçekleşseydi engel olmaya çalışırdık, bu bizi kahraman yapabiliirdi. Ama gözlerimizle görmediğimiz için yaşamlarımıza devam ediyoruz. Oysa biz de Polonyalı köylüler gibi tanığız. Hiçbirimizin meydanlara çıktığı yok, herkes yaptığı şeyi yapmaya devam ediyor. Öğrenciler akranları gözaltına alınırken derslere girmeye devam ediyor, akademisyenler öğrencileri içerideyken ders anlatmaya devam ediyor. Biz de Polonyalı köylüler gibi günlük rutinlerimize devam ediyoruz. Belki onlar gibi yaşananları bir tepeye çıkıp seyretmiyoruz; ama biz de Twitter'a girip olanları izliyoruz.

Bana kalırsa kendimizi aklayacak, kötülüğe karşı eylemsizliğimizi rasyonelleştirecek mekanizmaları biz de çok kolay üretiyoruz. Eylemsizliğimizi korkumuzu gizleyerek sebeplendirmeye çalışıyoruz. Öyleyse yiğitlikten ziyade korkularımızdan -önce biricikliğimizi yitirme korkumuzdan belki- konuşmakta fayda var. Korkaklığımızla barışmakta, korkmakta haklı sebeplerimizin olabileceğine alan açmakta fayda var. Eğer mümkünse, direnişin korkudan korkmamakla gerçekleştirebileceğini düşünüyorum. Öte yandan şiddetle kahraman üreterek değil kahramanlığı yok ederek baş edebileceğimize inanıyorum. Barış tahayyülümüzün,

Markoların kendini şiddete karşı siper etmesi ile değil, militarizmi hedef almakla, Marko'ya saldıran adamların üzerlerindeki asker üniformasını dert etmekle mümkün olabileceği kanaatindeyim.

Kaynakça:

Çaylı Rahte, E. (2018). Eğri Drina'yı düzeltenler: Krugovi Filmi'nde kahramanlık, kötülük ve bağışlamanın izlerini sürmek . SineFilozofi, 3 (5) , 102-126 . DOI: 10.31122/sinefilozofi.422673

Golubovic, S. (2013). Krugovi. Sırbistan, Almanya, Fransa, Slovenya, Hırvatistan: Film House Bas Celik, Neue Mediapolis Filmproduktion, La Cinéfacture, Vertigo, Propeler Film.

Lanzmann, C. (1985). Shoah. Fransa, Birleşik Krallık: British Broadcasting Corporation (BBC), Historia, Les Films Aleph, Fransız Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı